

SINIRDA KARBON DÜZENLEME MEKANİZMASI

Dr. Mustafa Bulut

Yeminli Mali Müşavir, Bağımsız Denetçi

ECOVİS DİPLOMAT Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.

A.GİRİŞ

İş insanlarımız tarafından Avrupa Birliği üyesi ülkelerin pazarına erişimde dikkate alınması gereken önemli bir husus Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde gerçekleşmekte olan ekonomik dönüşüm sürecidir.¹ Avrupa Birliği (AB), 11 Aralık 2019 tarihinde açıkladığı Avrupa Yeşil Mutabakatı ile 2050 yılında iklim-nötr ilk kıta olma hedefini ortaya koymuştur. AB, bu hedefe ulaşmak için yeni bir büyüme stratejisi benimseyeceğini ve tüm politikalarını iklim değişikliği ekseninde yeniden şekillendireceğini açıklamıştır. Sanayiden finansmana, enerjiden ulaşırmaya ve binalardan tarıma uzanan bir dizi alanda AB politikalarında kapsamlı değişiklikler öngören Yeşil Mutabakat, Tek Pazar'ın tesisinden bu yana AB'nin en büyük girişimlerinden birisidir.² Bu kapsamda, AB'nin iklim, enerji, arazi kullanımı, ulaşım ve vergilendirme politikalarının 2030 yılına kadar 1990'daki seviyesine kıyasla %55 emisyon azaltımı sağlanacak şekilde gözden geçirilmesi için "Fit for 55 (55'e Uyum)" mevzuat değişikliği paketi Avrupa Komisyonu'nca 14 Temmuz 2021'de yayımlanmıştır.³ Paketin uluslararası ticareti etkileyecek en önemli unsurlarından

birisi, dünyada ilk kez uygulamaya konulacak olan Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizmasıdır (Carbon Border Adjustment Mechanism). (SKDM/CBAM). Bu çalışmada Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizması kısaca ele alınmış ve devamında sözkonusu mekanizmanın muhatabı olabilecek işletmelere uyum konusunda ihracat destekleri kapsamında sağlanan destek uygulamasına kısaca yer verilmiştir.

B. SINIRDA KARBON DÜZENLEME MEKANİZMASI

AB'nin Karbon Sınır Düzenleme Mekanizması (SKDM), AB'ye giren karbon yoğun malların üretimi sırasında salınan karbona adil bir fiyat koymak ve AB üyesi olmayan ülkelerde daha temiz sanayi üretimini teşvik etmek için AB'nin kullandığı bir araçtır.⁴

SKDM, AB'ye ithal edilen belirli malların üretiminde ortaya çıkan gömülü karbon emisyonları için bir bedel ödendiğini teyit ederek, ithalatın karbon fiyatının yerli üretimin karbon fiyatına eşdeğer olmasını ve AB'nin iklim hedeflerinin baltalanmamasını sağlayacaktır. SKDM, DTÖ kurallarıyla uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır.⁵

1 <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/avrupa-yesil-mutabakati>

2 <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/avrupa-yesil-mutabakati>

3 <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/avrupa-yesil-mutabakati>

4 (https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en#legislative-documents)

5 (https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en#legislative-documents)

Sınırdaki karbon düzenleme mekanizması, karbon kaçağı riskinin önlenmesi ve böylece küresel karbon emisyonlarının azaltılarak Paris Anlaşması'nın hedeflerinin desteklenmesi amacıyla 10 Mayıs 2023 tarihli ve (AB) 2023/956 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ile tesis edilmiştir.¹

1- Kapsam

Sınırdaki karbon düzenleme mekanizması Tüzüğe ekli I sayılı listede yer alan ve yine listede belirtilen sera gazlarını içeren üçüncü ülke menşeli mallar (Çimento, Elektrik, Gübreler, Demir ve çelik, Alüminyum, Kimyasallar) veya söz konusu mallardan elde edilen işlenmiş ürünler Birlik'in gümrük bölgesine ithal edildiğinde uygulanır.

Tüzüğün 4. Maddesine göre Mallar, Birlik'in gümrük bölgesine yalnızca yetkilendirilmiş SKDM beyan sahibinden ithal edilir. Bir Üye Devlet'te yerleşik ithalatçı, Birlik gümrük bölgesine mal ithal etmeden önce, yetkilendirilmiş SKDM beyan sahibi statüsü için başvuruda bulunur. Tüzüğün 25. Maddesi gereği Gümrük makamları, yetkilendirilmiş SKDM beyan sahibi dışında hiçbir kişinin mal ithalatına izin vermez.

Komisyon, yetkilendirilmiş SKDM beyan sahiplerinin SKDM sertifikalarına ilişkin verileri içeren standart bir elektronik veri tabanı biçiminde, yetkilendirilmiş SKDM beyan sahiplerinin SKDM sicilini tesis eder.

2- SKDM Beyan Yükümlülüğü:

Her yılın 31 Mayıs'ına kadar ve 2026 için ilk kez 2027'de, her yetkilendirilmiş SKDM beyan sahibi, bir önceki takvim yılı için

SKDM beyanı sunmak üzere 14. maddede atıfta bulunulan SKDM sicilini kullanır. SKDM beyanında aşağıdaki bilgiler yer alır:

- Elektrik için megavat-saat ve diğer mallar için ton olarak ifade edilen, bir önceki takvim yılında ithal edilen her mal türünün toplam miktarı;
- Megavat-saat elektrik başına ton CO₂e emisyonu olarak veya diğer mallar için her mal türünün tonu başına ton CO₂e emisyonu olarak ifade edilen, bu paragrafın (a) bendinde atıfta bulunulan mallardaki gömülü emisyonların toplamı;
- Gömülü emisyonların toplamına karşılık gelen, teslim edilecek SKDM sertifikalarının toplam sayısı;
- Akredite doğrulayıcılar tarafından düzenlenen doğrulama raporlarının kopyaları.

Her yılın 31 Mayıs'ına kadar, bir önceki takvim yılında ithal edilen mallardaki gömülü emisyonlara karşılık gelen sayıda SKDM sertifikasını teslim etmeyen yetkilendirilmiş SKDM beyan sahibi, para cezası ödemekle yükümlüdür.

3- Emisyon Hesabı:

Emisyon, malların üretimi nedeniyle sera gazlarının atmosfere salınmasıdır.

Mallardaki gömülü emisyonlar, Tüzük IV. Ekte belirtilen yöntemlere göre hesaplanır.

¹ https://ab.gov.tr/siteimages/resimler/HCDB_32023R0956_TR_Temiz_Nihai2.pdf

II. Ekte listelenen mallar (Demir ve çelik, Alüminyum, Kimyasallar) için sadece doğrudan emisyonlar hesaplanır ve dikkate alınır.

Komisyon ayrıca, ithalatçıların bu hesaplamaları yapmalarına ve raporlamalarına yardımcı olacak özel BT araçlarının yanı sıra, bu geçiş aşamasında işletmeleri desteklemek için derinlemesine rehberlik, eğitim materyalleri ve öğreticiler geliştirmiştir.¹

4- SKDM Sertifikası Satış ve Fiyatlandırma:

Tüzüğün 20. Maddesine göre bir üye Devlet, SKDM sertifikalarını ortak bir merkezi platformda, söz konusu Üye Devlet'te yerleşik yetkilendirilmiş SKDM beyan sahiplerine satar.

SKDM sertifikaları, yetkilendirilmiş SKDM beyan sahiplerine 21. madde uyarınca hesaplanan fiyat üzerinden satılır.

Tüzüğün 21. Maddesine göre Komisyon, her bir takvim haftası için, (AB) 1031/2010 sayılı Tüzük'te belirtilen usuller uyarınca, SKDM sertifikalarının fiyatını, AB ETS tahsisatlarının açık artırma platformundaki kapanış fiyatlarının ortalaması olarak hesaplar. Komisyon, 1. paragrafın ikinci alt paragrafında atıfta bulunduğu şekilde, ortalama fiyatı, takip eden takvim haftasının ilk iş gününde internet sitesinde veya uygun başka bir şekilde yayımlar. Bu fiyat, yayımını takip eden ilk iş gününden takip eden takvim haftasının ilk iş gününe kadar uygulanır.

SKDM kapsamındaki malların AB ithalatçıları, SKDM sertifikalarını da satın alabilecekleri ulusal makamlara kayıt yaptıracaklardır. Sertifikaların fiyatı, €/ton CO2 salınımı olarak ifade edilen AB ETS tahsisatlarının haftalık ortalama açık artırma fiyatına bağlı olarak hesaplanacaktır.²

AB ithalatçıları, ithalatlarına dahil edilen emisyonları beyan edecek ve her yıl ilgili sayıda sertifikayı teslim edeceklerdir.

İthalatçılar, ithal edilen malların üretimi sırasında zaten bir karbon fiyatının ödendiğini kanıtlayabilirlerse, ilgili miktar düşülebilir.

5- Geçiş Dönemi

Tüzüğün 32. Maddesinde Geçiş dönemi düzenlenmiştir. Buna göre 1 Ekim 2023 tarihinden 31 Aralık 2025 tarihine kadar olan geçiş döneminde, ithalatçının bu Tüzük kapsamındaki yükümlülükleri, bu Tüzük'ün 33, 34 ve 35. maddelerinde belirtilen raporlama yükümlülükleri ile sınırlıdır. Buna göre Takvim yılının belirli bir üç aylık dönemde mal ithal eden her ithalatçı veya 32. madde kapsamındaki durumlarda dolaylı gümrük temsilcisi, söz konusu üç aylık dönem için, söz konusu üç aylık dönemde ithal edilen mallara ilişkin bilgileri içeren bir rapor ("SKDM raporu"), söz konusu üç aylık dönemin bitiminden itibaren en geç bir ay içinde Komisyona sunar.

Geçiş dönemindeki SKDM raporu yandaki bilgileri içerir:

¹ (https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en#legislative-documents)

² (https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en#legislative-documents)

- Menşe ülkede malları üreten her bir tesis için belirtilen, elektrik için megavat-saat ve diğer mallar için ton cinsinden ifade edilen, her türden malın toplam miktarı,
- IV. Ekte belirtilen yöntemle göre hesaplanan, megavat-saat elektrik başına ton CO₂e emisyonu olarak veya mallar için her bir mal türünün tonu başına ton CO₂e emisyonu olarak ifade edilen gerçek toplam gömülü emisyonlar,
- Hesaplanan toplam dolaylı emisyonlar,
- Mevcut herhangi bir indirim veya diğer tazminat şeklini dikkate alarak, ithal edilen mallardaki gömülü emisyonlar için bir menşe ülkede ödenmesi gereken karbon fiyatı.

Komisyon, ithalatçıların SKDM yükümlülüklerini yerine getirmelerine ve raporlamalarına yardımcı olmak için SKDM geçiş sicilini geliştirmiştir. Kayıt defterine erişim, ithalatçının yerleşik olduğu Üye Devletin Ulusal Yetkili Makamı aracılığıyla talep edilmelidir.¹

SKDM'nin geçiş aşamasındaki işleyişine ilişkin bir inceleme, nihai sistemin yürürlüğe girmesinden önce sonuçlandırılacaktır. Bu çerçevede AB ETS kapsamındaki sektörlerde üretilen diğer ürünlerin de SKDM kapsamına dahil edilmesinin fizibilitesini değerlendirmek üzere ürün kapsamı gözden geçirilecektir.²

SKDM, Tüzük'ün 2. maddesinde atıfta bulunulan malların Birlik'in gümrük bölgesine ithalatında eşdeğer bir dizi kural uygulayarak 2003/87/AT sayılı Direktif kapsamında oluşturulan Birlik içinde Sera Gazı Emisyonu Tahsisatı Ticaretine Yönelik Sistemi "AB ETS" tamamlayıcı niteliktedir. AB Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) kısaca;³

- Kirleticilerin sera gazı (GHG) emisyonları için ödeme yapmalarını gerektirir;
- 2005 yılında başlatılan bu piyasa, dünyanın ilk karbon piyasasıdır ve küresel olarak en büyükleri arasındadır;
- Yeşil dönüşümü finanse etmek için gelir elde ederken ab'nin genel emisyonlarının azaltılmasına yardımcı olur;
- AB'deki toplam sera gazı emisyonlarının yaklaşık %40'ını oluşturan elektrik ve ısı üretimi, endüstriyel imalat ve havacılık sektörlerinden kaynaklanan emisyonları kapsamaktadır;
- 2024'te deniz taşımacılığından kaynaklanan emisyonları kapsamaya başlamıştır;

AB ETS "cap and trade" "üst sınır ve ticaret" ilkesine dayanmaktadır. Üst sınır, sistem kapsamındaki tesisler ve operatörler tarafından salınabilecek toplam sera gazı miktarına getirilen sınırı ifade eder.

¹ (https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en#legislative-documents)

² (https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en#legislative-documents)

³ (https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/what-eu-ets_en)

AB ETS üst sınırı emisyon tahsisatlarıyla ifade edilir ve bir tahsisat bir ton CO2 eq (karbondioksit eşdeğeri) emisyon hakkı verir. İzinler açık artırmalarda satılır ve ticareti yapılabilir. Üst sınır azaldıkça, AB karbon piyasasına tahsisat arzı da azalır.

Sistem kapsamında şirketler emisyonlarını yıllık bazda izlemeli ve raporlamalı ve yıllık emisyonlarını tam olarak karşılayacak kadar tahsisat teslim etmelidir.

Tahsisatlar ağırlıklı olarak ihalelerde satılırken, şirketler bazı tahsisatları ücretsiz olarak almaktadır. Şirketler gerektiğinde kendi aralarında tahsisat ticareti de yapabilirler. Tahsisatların fiyatı, sağlam bir dizi gözetim kuralına tabi olan AB karbon piyasası tarafından belirlenmektedir.

C. YEŞİL MUTABAKATA UYUM PROJESİ İHRACAT DESTEĞİ

1. Genel Bilgi:

5973 sayılı İhracat Destekleri Hakkında Karar'ın 14. Maddesinde yeşil mutabakata uyum desteği düzenlenmiştir. Buna göre Şirketler tarafından yeşil mutabakata uyum projesi kapsamında alınan danışmanlık hizmeti giderleri, 5 yıl süresince %50 oranında ve toplamda 10.000.000 TL'ye kadar desteklenir.¹

Karar kapsamında yayımlanan Yeşil Mutabakata Uyum Projesi Desteğine İlişkin Genelge ile Yeşil Mutabakata Uyum Projesi

Desteğinin uygulanmasına ilişkin başvuru, değerlendirme ve sonuçlandırma işlemlerine yönelik usul ve esasları belirlenmiştir.² Destek programı, Responsible® olarak adlandırılmıştır. Destek kapsamındaki firmalar arasında, sürdürülebilirlik parametrelerine göre belirli seviyenin üzerinde olduğu tespit edilen firmalar, danışmanlık desteğine ilaveten Responsible® etiketini kullanma hakkını kazanabilir. Responsible® markası, tüketicide ve üreticide sürdürülebilirlik konusunda farkındalık yaratmaya yönelik oluşturulan, Ticaret Bakanlığı'na ait bir markadır.

2. Destek Kapsamına Alınma:

Responsible® Programına; cari yıldan önceki son üç takvim yılında toplam 300.000 ABD Doları ve üzeri ihracat yapan imalatçı ve ihracatçı şirketler, portalda yer alan başvuru formu ve Ek-1'deki belgelerle birlikte DYS üzerinden başvuru yapabilir. DYS, mal ihracatına ve hizmet ihracatına yönelik devlet destekleri ile Dâhilde İşleme Rejimi, Hariçte İşleme Rejimi, Vergi Resim Harç İstisnası, Belgesiz İhracat Kredilerine ilişkin bileşenlerden oluşan Ticaret Bakanlığı Destek Yönetim Sisteminidir. DYS'yi kullanacak yararlanıcılar, sisteme tanımlanma başvurularını Sistem Kullanım Taahhütnamesi (EK A), Yararlanıcı Bilgi Formu (EK B) ve eklerinde yer alan belgelerin asılları ile birlikte şahsen veya KEP aracılığıyla İhracatçılar Birliği Genel Sekreterliklerine yapar.

¹ <https://ticaret.gov.tr/data/63467b2d13b876368c133f95/5973-sayili-ihracat-destekleri-hakkinda-karar.pdf>

² <https://ticaret.gov.tr/destekler/ihracat-destekleri/5973-sayili-ihracat-destekleri-hakkinda-karara-iliskin-genelgeler/yesil-mutabakata-uyum-projesi-destegi-responsible-programi>

Bakanlık tarafından yapılan değerlendirmede; genelde sayılan diğer hususların yansira şirketlerin Responsible® Portalı üzerinden oluşturulan Responsible® Ön Değerlendirme Karnesi dikkate alınır.

3. Desteklenecek Faaliyetler:

Genelge kapsamında;

- Mevcut durum analizi ile sürdürülebilirlik yol haritasının oluşturulması danışmanlığı (Faz 1),
- Uygulama danışmanlığı (Faz 2),
- İzleme ve doğrulama danışmanlığı (Faz 3) ve
- Sürdürülebilirlik yol haritasında yer alan projeler kapsamında olmak kaydıyla, Ek-2'de yer alan sürdürülebilirlik ve bilişim danışmanlığı hizmeti giderleri desteklenir.

i.Mevcut Durum Analizi ve Sürdürülebilirlik Yol Haritasının Oluşturulması (Faz 1)

Bakanlık tarafından görevlendirilen Responsible® Programı danışmanlık firması tarafından; şirketin Yeşil Mutabakata uyum sürecindeki olgunluk kapasitesinin belirlenmesini teminen vizyon, çevre, sosyal ve yönetim kriterleri baz alınarak mevcut durum analizi yapılır.

Destek kapsamındaki şirketin bu Genelge kapsamındaki desteklerden faydalanabilmesi için mevcut durum analizi ve sürdürülebilirlik yol haritası (Faz 1) raporunun Bakanlık tarafından onaylanmış olması gerekir.

i.i.Uygulama Danışmanlığı (Faz 2)

Mevcut durum analizi ve sürdürülebilirlik yol haritasının oluşturulması (Faz 1) raporu Bakanlık tarafından onaylanan şirketler,

ihtiyaç analizinin uygulama danışmanlığı (Faz 2) aşamasına geçebilir.

Bu kapsamda şirketlerin sürdürülebilirlik yol haritasında yer alan projelerine yönelik aldığı teknik ve finansal fizibilite danışmanlığı hizmeti giderleri desteklenir.

i.i.i.İzleme ve Doğrulama Danışmanlığı (Faz 3)

Uygulama danışmanlığı (Faz 2) raporu Bakanlık tarafından onaylanan projeler için şirket izleme ve doğrulama danışmanlığı (Faz 3) desteğinden faydalanabilir.

Bu kapsamda şirketlerin mevcut durumunda kaydedilen iyileşmenin ölçülmesi, izlenmesi, doğrulanması ve raporlanması danışmanlığı ile söz konusu danışmanlık süreci için zorunlu olan sertifikasyon giderleri desteklenir.

iv.Sürdürülebilirlik ve Bilişim Danışmanlığı

Sürdürülebilirlik yol haritasında yer alan proje kapsamında olmak kaydıyla; şirketlerin yeşil ve dijital dönüşüme yönelik aldığı Ek-2'de yer alan sürdürülebilirlik ve bilişim danışmanlığı hizmeti giderleri ile ilgili eğitim programlarına katılım bedeli desteklenir.

